

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ในโครงการสอนลูกให้ฉลาด ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกกับภูมิหลังของแม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากรในการวิจัย

ตัวอย่างประชากรที่เป็นแม่หรือผู้สอนแทนแม่ กับลูกในโครงการวิจัย การประเมินโครงการการสอนลูกให้ฉลาดทั้งหมด จำนวน 228 คู่ คือ แม่ หรือผู้สอนแทนแม่จำนวน 228 คน ลูก 228 คน ซึ่งโครงการวิจัย การประเมินโครงการการสอนลูกให้ฉลาดได้ สุ่มตัวอย่างโดยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ในโครงการสอนลูกให้ฉลาด ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งประกอบด้วย

2.1 แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก

2.2 แบบวิเคราะห์ข้อมูล กรอกข้อมูลและการนับคะแนน

2.3 แบบการสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ประกอบคำบรรยาย

และตัวอย่างประกอบ

2.4 แบบตารางวิเคราะห์ (Matrix Analysis) ปรับปรุงจากแบบตาราง

วิเคราะห์ของ Ned. A. Flander

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 นำข้อมูลจากแบบสำรวจเกี่ยวกับภูมิหลังของแม่ (ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา แหล่งความรู้เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก) มาจัดหมวดหมู่ แจกแจงความถี่ แล้ว หาค่าร้อยละ

3.2 นำข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกมาวิเคราะห์ ข้อมูลดังนี้

3.2.1 แจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละแล้ววิเคราะห์ในตารางวิเคราะห์ (Matrix Analysis)

3.2.2 จัดหมวดหมู่รายพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกเป็น 3 ประเภท คือ พฤติกรรมทางบวก พฤติกรรมทางลบ และพฤติกรรมการริเริ่มแล้วเปรียบเทียบความแตกต่าง ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก (ทั้ง 3 ประเภท) จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of variance)

3.2.3 นำผลรวมความถี่ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกแต่ละคู่ มาจัดกลุ่มของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ตามความถี่ที่เกิดขึ้น จะสามารถจัดได้เป็น 3 กลุ่ม กำหนดเกณฑ์ การแบ่งกลุ่มดังนี้

กลุ่มระดับสูง เท่ากับ ความถี่รวมตั้งแต่ 95 ครั้งขึ้นไป

กลุ่มระดับกลาง เท่ากับ ความถี่รวมตั้งแต่ 45-95 ครั้ง

กลุ่มระดับต่ำ เท่ากับ ความถี่รวมต่ำกว่า 45 ครั้ง

และนำความถี่ของภูมิหลังของแม่ (ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษาและแหล่งความรู้ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก) จากข้อ 3.1 มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์โดยวิธีค่าไคสแควร์ (Chi-square Test)

สรุปผลการวิจัย

1. ด้านสถานภาพและภูมิหลังของแม่หรือผู้สอนแทนแม่ ในโครงการสอนลูกให้ฉลาด

1.1 สถานภาพทั่วไป ผู้สอนเด็กในโครงการสอนลูกให้ฉลาด ส่วนมากเป็นหญิง ร้อยละ 83 มีความสัมพันธ์เป็นแม่ ร้อยละ 81 มีอายุระหว่าง 20-30 ปี ร้อยละ 64 และผู้

สอนเด็กในโครงการฯ ร้อยละ 53 มีบุตรจำนวน 2 คน สำหรับการประกอบอาชีพนั้น ผู้สอน
เด็กในโครงการฯ ส่วนมากร้อยละ 81 มีอาชีพเกษตรกร รองลงมาคือรับจ้าง ร้อยละ 12

1.2. ภูมิหลังของผู้สอนเด็กในโครงการฯ ส่วนมากร้อยละ 60 มีฐานะทาง
เศรษฐกิจระดับต่ำ (1,500 บาทหรือต่ำกว่า) รองลงมาคือระดับกลาง (1,501-4,000 บาท)
ร้อยละ 18 มีความรู้ระดับต่ำมากที่สุด (ป.4 หรือเทียบเท่า) ร้อยละ 73 (มากที่สุด) รองลงมา
มีความรู้ระดับกลาง (ป.5-ป.7) ร้อยละ 9 สำหรับแหล่งความรู้เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้น
ผู้สอนเด็กในโครงการฯ ได้รับความรู้จากบุคคลากร (พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เจ้าหน้าที่) ร้อยละ
48 และจากหนังสือ ร้อยละ 30 ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์
การวิเคราะห์ด้วยตารางวิเคราะห์ (Matrix Analysis) ในแต่ละพื้นที่
(Area) ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ สามารถจำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ได้ดังนี้

2.1 พื้นที่ (Area) ภาพรวมของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกที่จำแนกเป็น
5 พื้นที่คือ พฤติกรรมทางบวกของแม่ (A) พฤติกรรมทางบวกของลูก (B) พฤติกรรมทางลบ
ของแม่ (C) พฤติกรรมทางลบของลูก (D) และพฤติกรรมเฉย (J) ผลการวิเคราะห์พบว่า
ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีพฤติกรรมเกิดขึ้นเหมือนกันคือ ความดีของพฤติกรรม
ทางบวกของแม่มากที่สุด รองลงมาคือความดีของพฤติกรรมทางบวกของลูก ส่วนความดีของ
พฤติกรรมที่เกิดขึ้นน้อยที่สุดนั้นต่างกัน ภาคเหนือมีพฤติกรรมเฉยน้อยที่สุด แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
และภาคใต้มีพฤติกรรมทางลบของลูกน้อยที่สุด และเมื่อพิจารณาลักษณะของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์
ระหว่างแม่กับลูกแต่ละประเภทแล้วปรากฏว่า พฤติกรรมทางบวกของแม่ พฤติกรรมทางลบของแม่
และพฤติกรรมทางบวกของลูกนั้น เป็นพฤติกรรมทางวาจามากกว่าพฤติกรรมทางท่าทางและพฤติกรรม
ทางวาจาและท่าทาง ส่วนพฤติกรรมทางลบของลูกเป็นพฤติกรรมทางท่าทางมากกว่าพฤติกรรมทาง
วาจาและพฤติกรรมวาจาและท่าทาง ซึ่งลักษณะพฤติกรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเหมือนกันทุกภาค

2.2 พื้นที่ (Area) ของพฤติกรรมการสอนของแม่ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่ย่อย ๆ คือ
พฤติกรรมการชักชวน (I) พฤติกรรมการอธิบาย เล่าเรื่อง (H) พฤติกรรมการใช้คำถาม (G)
พฤติกรรมการจูงใจ (E) และพฤติกรรมการควบคุม (F) ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาคเหนือมี
ความดีของพฤติกรรมการชักชวนเกิดขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือความดีของพฤติกรรมการใช้คำถาม
และความดีของพฤติกรรมการควบคุม ตามลำดับ ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้นั้นมี

พฤติกรรมการใช้คำถามเกิดขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ พฤติกรรมการควบคุมและพฤติกรรมการชักชวน ตามลำดับ และทั้งสามภาคมีพฤติกรรมการสนใจผู้อื่นน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาลักษณะพฤติกรรมการสอนของแม่ปรากฏว่า แม่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แสดงลักษณะพฤติกรรมที่เหมือนกันคือ พฤติกรรมการชักชวน พฤติกรรมจูงใจและพฤติกรรมการสนใจผู้อื่น ซึ่งรายพฤติกรรมดังกล่าวนี้มีลักษณะพฤติกรรมทางท่าทางมากกว่าพฤติกรรมทางวาจาและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง ส่วนพฤติกรรมการอธิบาย เล่าเรื่องและพฤติกรรมการควบคุมนั้น มีลักษณะพฤติกรรมทางวาจามากกว่าพฤติกรรมทางท่าทางและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง สำหรับลักษณะพฤติกรรมการสอนของแม่ภาคใต้นั้น ทุกรายพฤติกรรมการสอนของแม่เป็นพฤติกรรมทางท่าทางมากกว่าทางวาจาและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง

2.3 พื้นที่ (Area) พฤติกรรมของลูกประกอบด้วย 2 พื้นที่คือ พฤติกรรมตอบสนอง (M) และพฤติกรรมไม่ตอบสนอง (N) ผลการวิเคราะห์ จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์พบว่าภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีความถี่ของพฤติกรรมเกิดขึ้นเหมือนกันคือ พฤติกรรมตอบสนอง เกิดขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือความถี่ของพฤติกรรมไม่ตอบสนอง และเมื่อพิจารณาลักษณะพฤติกรรมที่เกิพบว่า ลูกในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ มีลักษณะพฤติกรรมเหมือนกันคือ พฤติกรรมตอบสนองของลูกเป็นพฤติกรรมทางวาจามากกว่าพฤติกรรมทางท่าทางและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง ส่วนพฤติกรรมไม่ตอบสนองของลูกนั้นเป็นพฤติกรรมทางท่าทางมากกว่าพฤติกรรมทางวาจาและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง

2.4 พื้นที่ (Area) พฤติกรรมสร้างเสริมความคิดริเริ่มของลูกประกอบด้วยพื้นที่ย่อย ๆ คือ พฤติกรรมการใช้คำถามวิเคราะห์คำตอบ (G_2) พฤติกรรมริเริ่มของเด็กต่อเนื่องจากพฤติกรรมแม่ (S) และพฤติกรรมริเริ่มของเด็กตามด้วยพฤติกรรมแม่ (R) ผลการวิเคราะห์จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์พบว่า ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้เหมือนกัน คือมีความถี่ของพฤติกรรมการใช้คำถามวิเคราะห์คำตอบมากที่สุด รองลงมาคือ ความถี่ของพฤติกรรมริเริ่มของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมของแม่ เมื่อพิจารณาลักษณะพฤติกรรมที่เกิดขึ้นปรากฏว่ารายพฤติกรรมริเริ่มของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมของแม่ และพฤติกรรมริเริ่มของลูกตามด้วยพฤติกรรมของแม่ มีลักษณะพฤติกรรมทางวาจามากกว่าพฤติกรรมทางท่าทางและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง

2.5 พื้นที่ (Area) พฤติกรรมต่อเนื่องกันระหว่างพฤติกรรมของแม่และพฤติกรรมของลูก ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ย่อย ๆ คือ พฤติกรรมของแม่ต่อเนื่องจากพฤติกรรมตอบสนองของลูก (K)

พฤติกรรมของแม่ต่อเนื่องจากพฤติกรรมไม่ตอบสนองของลูก (L) พฤติกรรมตอบสนองของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมของแม่ (O) และพฤติกรรมไม่ตอบสนองของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมของแม่ (P) ผลการวิเคราะห์พบว่า ทั้งภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ความถี่ของพฤติกรรมของแม่ต่อเนื่องจากพฤติกรรมตอบสนองของลูกมากที่สุด รองลงมาคือ ความถี่ของพฤติกรรมตอบสนองของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมของแม่ และน้อยที่สุดคือ ความถี่ของพฤติกรรมของแม่ต่อเนื่องจากพฤติกรรมไม่ตอบสนองของลูก โดยภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีลักษณะพฤติกรรมเหมือนกันคือ พฤติกรรมตอบสนองของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมแม่ และพฤติกรรมของแม่ต่อเนื่องจากพฤติกรรมตอบสนองของลูก มีลักษณะพฤติกรรมทางวาจามากกว่าพฤติกรรมทางท่าทางและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง ส่วนพฤติกรรมไม่ตอบสนองของลูกต่อเนื่องจากพฤติกรรมของแม่และพฤติกรรมของแม่ต่อเนื่องจากพฤติกรรมไม่ตอบสนองของลูกนั้น มีลักษณะพฤติกรรมทางท่าทางมากกว่าพฤติกรรมทางวาจาและพฤติกรรมทางวาจาและท่าทาง

3. เปรียบเทียบพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ รายพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ได้จัดหมวดหมู่เป็น 3 ประเภทคือ ประเภทพฤติกรรมทางบวก ประเภทพฤติกรรมทางลบ และประเภทพฤติกรรมการริเริ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2528:73) แล้วนำพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทั้ง 3 ประเภทนี้มาเปรียบเทียบ จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์

ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ไม่มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ซึ่งได้แก่ พฤติกรรมทางบวก พฤติกรรมทางลบ และพฤติกรรมการริเริ่ม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก กับภูมิหลังของแม่ (ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา และแหล่งความรู้เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก)

ผลการวิเคราะห์พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจของแม่และแหล่งความรู้เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กของแม่ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ ส่วนระดับการศึกษาของแม่ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลออกเป็น 2 ด้านคือ ด้านสถานภาพและภูมิหลังของผู้สอน เด็กในโครงการสอนลูกให้ฉลาด และด้านพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ ซึ่งได้แก่ ผลการวิเคราะห์การศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกกับภูมิหลังของแม่ ทั้งนี้ในการอภิปรายผลพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จะอภิปรายผลภาพรวมแต่ละพื้นที่ก่อนจึงอภิปรายผลเป็นพื้นที่ย่อย ๆ แล้วจึงอภิปรายลักษณะของพฤติกรรม ซึ่งในการอภิปรายผลแต่ละพื้นที่ย่อย ๆ นั้น ผู้วิจัยจะอภิปรายผลเฉพาะพฤติกรรมที่มีความสำคัญ โดยแยกอภิปรายผลเป็นรายพฤติกรรมเดี่ยวที่มีความสำคัญเด่นชัด และอภิปรายผลหลาย ๆ พฤติกรรมที่มีความสำคัญรองลงมา และมีความสัมพันธ์กันเข้าไว้ด้วยกัน

1. ด้านสถานภาพและภูมิหลังของผู้สอน เด็กในโครงการสอนลูกให้ฉลาด

1.1 สถานภาพทั่วไป ผู้สอนเด็กในโครงการสอนลูกให้ฉลาดที่เป็นตัวอย่างประชากร ร้อยละ 83 เป็นหญิง และส่วนมากเป็นแม่ ร้อยละ 81 จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้สอนเด็กในโครงการสอนลูกให้ฉลาดส่วนมากนั้นเป็นแม่ของเด็กในโครงการ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าประการหนึ่ง ข้อกำหนดการเลือกตัวอย่างประชากรที่ทำหน้าที่ผู้สอนเด็ก ต้องเป็นแม่หรือผู้สอนแทนแม่ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดเด็ก ดังนั้นการเลือกผู้สอนจึงมุ่งที่แม่ผู้ที่มีลูกอยู่ในวัย 3-6 ขวบ ในการนี้ แม่ของเด็กซัดซังส่วนมากจะมอบหมายให้ญาติพี่น้องที่เป็นหญิงทำการรับการถ่ายถอดจากผู้นำแทน (คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ ม.ป.ป.) อีกประเด็นหนึ่ง หากพิจารณาตามความเป็นจริง บุคคลที่สำคัญที่สุดในครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กคือแม่ เนื่องจากเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพันอันลึกซึ้งมากกว่าบุคคลอื่น คำพูด การกระทำ ความรู้สึกของแม่ จะส่งผลกระทบต่อลูกอย่างละเอียดอ่อน ดังที่ อินุเกะ (2528:182) กล่าวว่า "อัจฉริยะบุคคลอาจสร้างขึ้นมาได้ด้วยการเลี้ยงดูของผู้เป็นพ่อ แต่คนดีซึ่งมีความสมคูลย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจนั้น มีแต่แม่เท่านั้นที่จะสร้างขึ้นมาได้ และ Hostler (Hostler, 1969:82-83 อ้างถึงในนิภา ทองไทย 2525:14) กล่าวถึงการเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีต่อลูกว่า เด็กคนใดไม่มีแม่ให้การอบรมเลี้ยงดู เด็กคนนั้นจะเจริญเติบโตได้ไม่เต็มที่ในด้านอารมณ์ สังคม และการติดต่อกับสัมพันธ์กับผู้อื่น เพราะแม่เป็นเสมือนผู้ก่อตั้งสิ่งเหล่านี้ให้แก่เด็ก

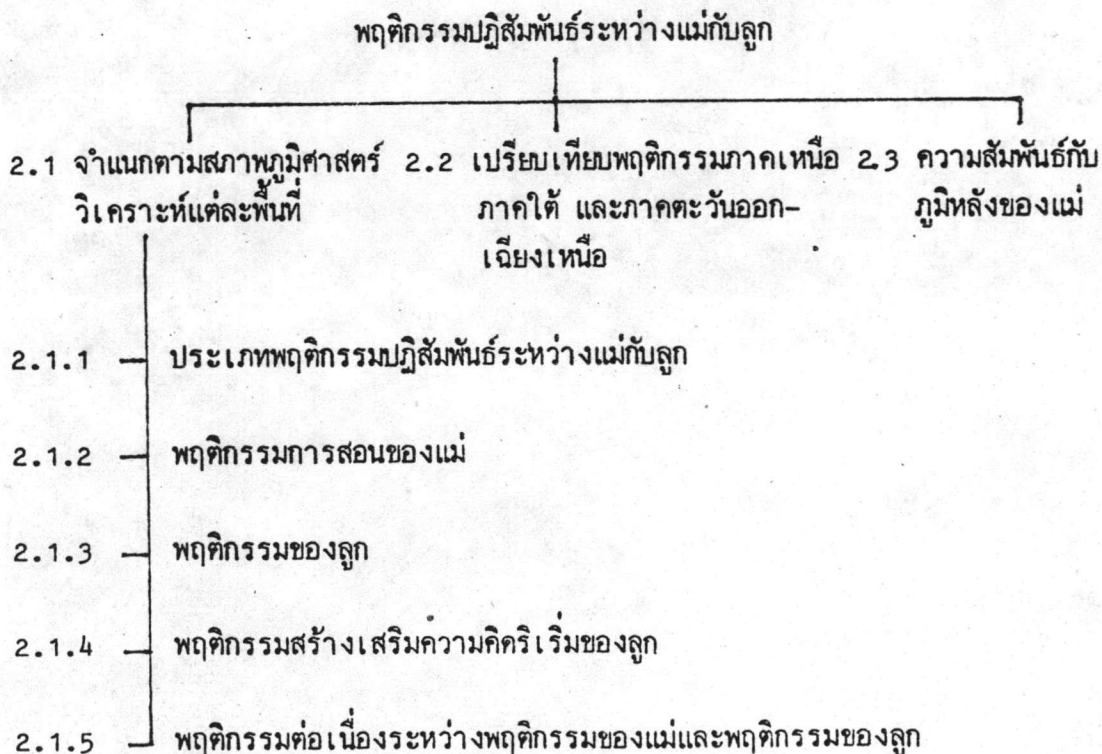
ดังนั้นการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเรื่องเด็กวัยก่อนเรียนนี้ ผู้เป็นแม่ น่าจะเป็นบุคคลที่ต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้อง หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กก่อนวัยเรียน ควรร่วมมือกันเผยแพร่งานการศึกษาแก่ก่อนวัยเรียนให้ทั่วถึงทุกห้องที่ในชุมชน ให้เด็ก ๆ ที่ค้อยโอกาสเหล่านั้นได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบอีกว่า แม่ที่สอนลูกในโครงการนี้มีอายุระหว่าง 20-30 ปี มากที่สุดร้อยละ 64% มีบุตร 2 คนเป็นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 53 และร้อยละ 81 มีอาชีพเกษตรกรกรรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีในชุมชน อาชีพเกษตรกรกรรมส่วนมาก จะรับรู้เรื่องโครงการวางแผนครอบครัว โดยเฉพาะแม่ที่มีอายุระหว่าง 16-30 ปี ในวัยเจริญพันธุ์ (วิณี ชิคเชิควงศ์ 2521:32) ซึ่งสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ เพ็ญศรี ปิยะรัตน์ (2526:93-97) ที่พบว่า หญิงอายุระหว่าง 15-24 ปี และ 25-34 ปี คือช่วงต้นและช่วงกลางของวัยเจริญพันธุ์ของสตรี มีความสัมพันธ์ในทางเดียวกัน กับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว เหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นการสนับสนุนผลการวิจัยนี้ได้อย่างถูกต้อง

1.2 จากการที่พบว่า ผู้สอนเด็กในโครงการฯ ส่วนมากมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำร้อยละ 60 แสดงให้เห็นว่าตัวอย่างประชากรที่เป็นแม่ในโครงการฯ นี้มีฐานะยากจน ทั้งขาดความรู้ความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทุกด้านของเด็ก จึงทำให้แม่ มองเห็นความสำคัญด้านการพัฒนาสติปัญญา มากกว่าด้านอื่น ๆ ซึ่งแท้จริงแล้วเด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทุกด้าน (จรรยา สุวรรณทัต 2524:11-12) และการที่แม่มีความรู้ระดับ ป.4 หรือต่ำกว่า ดังเช่นแม่ในโครงการฯ นี้ถึงร้อยละ 73 อาจทำให้ขาดความเข้าใจบทบาทของตนเองในขบวนการของสังคมประภคิต (Socialization Process) ซึ่งอาจเป็นผลกระทบต่อสุขภาพจิตและบุคลิกภาพ ในเด็กได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524:1-13) ส่วนแม่ที่มีความรู้ระดับประถมศึกษา อาจมีความเข้าใจตามการรับรู้ของตนเองว่า เด็กอายุ 3-6 ขวบ โทพอที่จะช่วยตนเอง ได้แล้ว ดังนั้นแม่จึงหันไปสนใจเรื่องอื่น ๆ ที่คิดว่าเร่งด่วนหรือสำคัญกว่า แล้วจึงกลับมาเอาใจใส่ ลูกอีกครั้งหนึ่งเมื่อเด็กอายุครบเกณฑ์บังคับที่ต้องเข้าโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2525:6) ซึ่งจากผลการวิจัยของ ศิลปชัย เทศนา (2527:77) พบว่า ผู้ปกครองใน เขตเทศบาลมีความต้องการความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ มากกว่าผู้ปกครองนอกเขตเทศบาล ทั้งนี้ อาจจะมีสาเหตุมาจากเศรษฐกิจ สังคม ระดับการศึกษา และสภาพการรู้หนังสือของผู้ปกครอง เพราะพบว่าผู้ปกครองนอกเขตเทศบาลร้อยละ 36 ที่อ่านหนังสือไม่ออก ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึง

ทำให้พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ในชมทต้องเรียนรู้จากบุคคลใกล้ชิดและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำเนินการพัฒนาในชมท ที่เป็นแหล่งให้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับเด็ก ซึ่งจากงานวิจัยนี้พบว่า แม่หรือผู้สอนแทนแม่ในโครงการฯ ร้อยละ 48 อาศัยบุคคลเหล่านี้เป็นแหล่งความรู้ ฉะนั้นการให้ความรู้สำหรับผู้ปกครองเพื่อนำไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็นสิ่งจำเป็นต้องกระทำเพื่อเป็นการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ม.ป.ป. 315-318) ได้กำหนดอย่างชัดเจนว่า ต้องให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยผ่านสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ และเอกชน สื่อมวลชน และบุคลากรในท้องถิ่น และที่สำคัญถ้าทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนร่วมมือกันดำเนินงานแล้วจะยิ่งบรรลุผลในการพัฒนาบุคลากรในชมทได้รวดเร็วยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาพ่อ แม่ ผู้ปกครองในชมทเหล่านี้ เพื่อประโยชน์สูงสุดที่มีต่อเด็กต่อไป

2. ผลการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย สรุปเป็นแผนภูมิดังนี้

2.1 จากการศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสาขาภูมิศาสตร์ วิเคราะห์ตามพื้นที่ต่าง ๆ จากตารางวิเคราะห์ (Matrix) ผลปรากฏดังนี้

2.1.1, 2.1.2 และ 2.1.3 เป็นผลการวิเคราะห์ทั้งสามประเด็นคือ ประเภทพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก พฤติกรรมการสอนของแม่และพฤติกรรมของลูกมี ความดีของพฤติกรรมทางบวกของแม่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ แม่มีการชักชวน อธิบาย เล่าเรื่อง สาธิตและแนะนำ ใช้คำถาม แล้วจึงยกย่องชมเชย ให้กำลังใจลูกโดยยอมรับฟังความคิดเห็นและ พฤติกรรมของลูก และความดีของพฤติกรรมทางบวกของลูก รองลงมาคือ ลูกมีการตอบสนอง พฤติกรรมของแม่ โดยมีพฤติกรรมความคิดริเริ่มก่อน และมีพฤติกรรมผูกพันใกล้ชิดแม่ ส่วนพฤติกรรม ทางลบของแม่และของลูกเกิดขึ้นน้อย ซึ่งแสดงว่าแม่หรือผู้สอนแทนแม่ทุกภาคภูมิศาสตร์ส่วนมากมี ความตั้งใจให้ความร่วมมือกับโครงการอย่างแท้จริง เพราะต้องการให้ลูกฉลาด (ตั้งคำสัมภาษณ์ ของแม่ในภาคผนวก) จึงมีความพยายามกระตุ้นให้ลูกตั้งใจเรียน ขณะที่แม่หรือผู้สอนแทนแม่สอนลูก ฉะนั้นจะเห็นว่าผลการวิจัยนี้มีพฤติกรรมทางลบของแม่และของลูกน้อยมาก แสดงว่าแม่หรือผู้สอน แทนแม่ในโครงการนี้ มีพฤติกรรม การคว่ำ ลงโทษ และใช้คำสั่งน้อย เพราะพฤติกรรม ของลูกไม่มีการต่อต้าน เคืองแค้น หรือเฉยเมย แต่เด็กจะมีพฤติกรรมการตอบสนองและการผูกพัน ใกล้ชิด (Attachment) กับแม่หรือผู้สอนแทนแม่ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่า เด็กก่อนวัยเรียนอยู่ใน ระดับของจริยธรรมก่อนกฎเกณฑ์ ซึ่งหมายถึง การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ แก่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดแก่ผู้อื่น คือขั้นแรกมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวด ยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจทางการเหนือตน ขั้นที่สองคือ การเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น (Kohlberg (1964 อ้างถึง ใน ควงเคือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจวบจันทึก 2520:43) หรืออีกประการหนึ่งอาจเป็น เพราะแม่มีพฤติกรรมการยอมรับ ยกย่องให้กำลังใจ แสดงความสนใจลูก ทำให้ลูกผูกพันใกล้ชิด มีพฤติกรรมตอบสนองตลอด ซึ่ง Morrow and Other (Morrow 1961:508-514 อ้างถึงใน จิราภรณ์ มีสมศัพย์ 2521:20) ได้ศึกษาพบว่า เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงนั้น มักจะมี พ่อแม่ที่ยอมรับ ยกย่องชมเชย แสดงความสนใจและเข้าใจเด็กมาก ทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ตนเอง มีค่า จะพยายามเลียนแบบพ่อแม่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Michell Zunich (Michell Zunich 1965 อ้างถึงใน จิราภรณ์ มีสมศัพย์ 2521:23) ที่ทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็ก ในโรงเรียนรับเลี้ยงเด็ก (Nursery School) พบว่า เด็กที่มีพ่อแม่คอยชื่นชม สนับสนุนให้กำลังใจ ในการเล่นของเด็ก มีการร่วมกิจกรรมการเล่นกับเด็ก เด็กจะมีพฤติกรรมในทางที่ดี (Positive

Contact) กับเด็กคนอื่น ๆ ส่วนเด็กที่พ่อแม่เข้มงวดกับกฎเกณฑ์มาก ชอบห้ามไม่ให้เด็กทำในสิ่งที่ต้องการ มักจะเป็นเด็กที่เข้ากับคนอื่นได้ยาก ชอบเรียกร้องความสนใจ และมีความวิตกกังวล

2.1.4 จากผลการวิเคราะห์ในประเด็นพฤติกรรมสร้างเสริมความคิดริเริ่มของลูกนั้น พบว่าความถี่ของพฤติกรรมการใช้คำถามของแม่เป็นการใช้คำถามแบบวิเคราะห์คำตอบมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะแม่หรือผู้สอนแทนแม่ให้โอกาสเด็กได้คิดค้นคำตอบอย่างมีเหตุผลมากกว่าแม่หรือผู้สอนแทนแม่ใช้คำถามที่จำกัดคำตอบ ซึ่ง Erikson (Erikson 1951: อ้างถึงใน นิภา ทองไทย 2525:11-12) ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนชั้นที่ 3 ไว้ว่า เป็นขั้นของการสร้างเด็กให้เกิดความคิดริเริ่ม ขึ้นเมื่ออยู่ในช่วงอายุ 3-6 ขวบ เป็นช่วงที่เด็กเล็กเริ่มมีความคิดริเริ่ม อยากรู้อยากเห็น และเป็นวัยที่เด็กเริ่มสังเกตและสนใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น พ่อแม่และผู้ใกล้ชิดควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก และส่งเสริมให้เด็กมีจินตนาการและความคิดที่มีเหตุผลสอดคล้องกับความเป็นจริง ดังนั้นการที่แม่หรือผู้สอนแทนแม่ในโครงการนี้ สนับสนุนในทางที่ถูกต้อง เด็กจะพัฒนาการเป็นผู้ที่กล้าคิดในสิ่งที่มีเหตุผลและสามารถมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นตัวของตัวเอง อันจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ดีได้

ส่วนข้อ 2.1.5 ผลการวิเคราะห์ในประเด็นพฤติกรรมต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรมของแม่และพฤติกรรมของลูกปรากฏว่า พฤติกรรมตอบสนองของลูกตามด้วยพฤติกรรมของแม่ อาจเป็นเพราะแม่มีความตั้งใจในการสอนลูกมาก จึงพยายามกระตุ้นลูกด้วยวิธีการสอน ชักชวน ให้กำลังใจ ฉะนั้นเมื่อลูกมีพฤติกรรมตอบสนอง แม่จึงมีพฤติกรรมการสอนต่อเนื่องเสมอ พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จะเริ่มได้ดีเมื่อแม่ใช้วิธีการเร้าความสนใจของลูกให้มาก นอกจากนั้นพบว่าความถี่ของลักษณะพฤติกรรมต่อเนื่องระหว่างพฤติกรรมของแม่และพฤติกรรมของลูกมากที่สุดคือพฤติกรรมทางวาจา ทั้งนี้ตามเหตุผลข้างต้นที่แม่หรือผู้สอนแทนแม่ส่วนใหญ่จะเข้าใจว่าการสอนคือการพูด อธิบาย ชักถามเหมือนเช่นครูสอนนักเรียน จึงได้พยายามเลียนแบบบทบาทของครูที่เคยสอนตนเองมาก่อน (จากข้อสัมภาษณ์ของแม่) ซึ่งจากการศึกษาของ ชลอ วงศ์แสง (2522:41-46) บัญชา ชี้อตรง (2521:64) คณิงศักดิ์ คำแถม (2517:54) อีระ รุณเจริญ (2520:54) และกองการประถมศึกษา (2522:105) พบว่า ครูที่ทำการสอนในสถาบันการศึกษาส่วนมากจะสอนนักเรียนด้วยการบรรยายให้นักเรียนฟัง ไม่สอนให้นักเรียนรู้จักคิด ใช้การบรรยาย อธิบายให้นักเรียนท่องจำมากที่สุด ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนถามหรือแสดงความคิดเห็น นักเรียนมีโอกาสพูดและแสดงความคิดริเริ่มน้อยที่สุด การใช้คำถามแบบความรู้ความจำมากที่สุด แม้การเรียนการ

สอนในระดับก่อนวัยเรียน มีงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528:27, 69, 107) ที่พบว่า การสอนของครูหรือผู้ดูแลเด็ก ในโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด ในชั้นเด็กเล็กโรงเรียนประถมศึกษา และศูนย์พัฒนาเด็ก มีความถี่ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน มากที่สุดคือ การบรรยาย อธิบาย เล่าเรื่อง สาธิต อบรม ทวงถามและทำทางพร้อมกัน การใช้คำสั่งทั้งทางตรงและทางอ้อมทวงถาม และโดยสภาพการณ์ที่แท้จริง จากความคิดเห็นของนิตดา หงษ์วิวัฒน์ (2529:62) กล่าวว่า พ่อแม่ส่วนใหญ่เป็นผู้พูดมากกว่าผู้ฟัง ทำหน้าที่สั่งสอนคอยให้เหตุผลแม้การลงโทษพ่อแม่จะเป็นผู้ฟังที่ติดกับคนอื่น แต่กับลูกพ่อแม่จะเป็นผู้ฟังที่เลว เพราะคิดว่าลูกยังเล็กนัก ยังไม่รู้อะไรและต้องการคำสั่งสอนจากพ่อแม่เป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง พ่อแม่ควรต้องรับฟังความคิดเห็นของลูก และคอยให้คำแนะนำที่ถูกต้อง ต้องคอยสังเกตพฤติกรรมของลูก ซึ่ง ศรีสมร โทวระ (2520:23) วิจัยพบว่า พฤติกรรมที่ลูกแสดงออกเมื่อเกิดอารมณ์ต่าง ๆ ตามที่แม่สังเกตพบคือ ลูกจะแสดงอารมณ์รุนแรงเมื่อโกรธ เนื่องด้วยถูกขัดใจ แสดงการชักถามเมื่ออยากรู้อยากเห็น หัวเราะเสียงดัง ปอบมือ กระโดด เมื่อมีอารมณ์สนุกสนานว่าเริง เนื่องจากความพอใจ แสดงการโอบกอดบุคคลที่รัก เมื่อต้องการแสดงอารมณ์รัก เนื่องจากได้รับประสบการณ์ตรงจากพ่อแม่ อารมณ์ฉุนเฉียวเกิดขึ้นเนื่องจากมีความปรารถนาอย่างมากต่อสิ่งนั้น อารมณ์ริษยาเกิดขึ้นเนื่องจากต้องการเรียกร้องความสนใจ หากแม่ทุกคนมีความเข้าใจพฤติกรรมของลูกดังนี้แล้ว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกน่าจะเป็นไปในทางที่ส่งเสริมพัฒนาการของลูกได้อย่างมาก

2.2 จากการเปรียบเทียบพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก จำแนกตามสภาพภูมิศาสตร์ พบว่า พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 อาจเป็นเพราะว่าความถี่ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกทุกภาคภูมิศาสตร์ไม่แตกต่างกันมากนัก ผลดังข้อ 2.1 คือ ความถี่ของพฤติกรรมทางบวกของแม่เกิดขึ้นมากที่สุด ได้แก่ พฤติกรรมชักชวน พฤติกรรมการอธิบาย เล่าเรื่อง สาธิตและแนะนำ พฤติกรรมการใช้คำถาม พฤติกรรมการยอมรับความคิดเห็น และพฤติกรรมการยกย่อง ชมเชยให้กำลังใจ รองลงมาคือ พฤติกรรมของลูก ได้แก่ พฤติกรรมการตอบสนอง พฤติกรรมริเริ่ม และ พฤติกรรมการผูกพันใกล้ชิด ทั้งลักษณะพฤติกรรมทุกพฤติกรรมจะมีความถี่ของพฤติกรรมทวงถามมากที่สุด เหมือนกันทุกภาคภูมิศาสตร์ ซึ่งผลวิเคราะห์ของงานวิจัยนี้ต่างกับงานวิจัยเรื่อง "การศึกษาสภาพการอบรมในศูนย์เด็กปฐมวัย" ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528:75-114) ที่พบว่า ความถี่ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ในแต่ละภาคภูมิศาสตร์ต่างกันคือ ในโรงเรียน

อนุบาลประจำจังหวัด และศูนย์พัฒนาเด็ก ผู้สอนภาคเหนือ ยอมรับความคิดเห็น ความรู้สึกของเด็ก พยายามกระตุ้นให้เด็กคิดมากกว่าภาคอื่น ๆ ตรงข้ามกับภาคใต้ที่พฤติกรรมและภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ผู้สอนใช้คำถามและจำกัดคำตอบสูงที่สุด ส่วนชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษาทุก ภาคมีค่าเฉลี่ยความถี่ของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทุกพฤติกรรมใกล้เคียงกัน หากจะพิจารณาตัวแปรอื่น ประกอบ เช่น สภาพ ตัวอย่างประชากรในโครงการฯ และผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สอนในโครงการฯ สรุปได้ว่า โครงการสอนลูกให้ฉลาด เลือกตัวอย่างประชากรในเขตพื้นที่ยากจนที่ยุนิเซฟให้การ สนับสนุน มีจุดดำเนินการ 732 จุดใน 157 อำเภอ 38 จังหวัด (กรมการพัฒนาชุมชน ม.ป.ป.:1) ซึ่งประชากรของโครงการวิจัยประเมินโครงการสอนลูกให้ฉลาดเป็นส่วนหนึ่งในโครงการสอนลูก ให้ฉลาด ฉะนั้นสภาพทั่วไปและภูมิหลังของผู้สอนจะมีสภาพใกล้เคียงกัน ความสามารถในการรับ การถ่ายทอดน่าจะใกล้เคียงกันด้วย ซึ่งผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่แม่หรือผู้สอนแทนแม่นั้น คือ ผู้นำหมู่บ้าน ที่ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอมาก่อนเช่นเดียวกัน ฉะนั้นความสามารถในการถ่ายทอด ความรู้ น่าจะใกล้เคียงกัน แม้ว่าบางจุดดำเนินการ เจ้าหน้าที่ระดับอำเภอจะถ่ายทอดความรู้ให้ผู้นำหมู่บ้านและแม่หรือผู้สอนแทนแม่พร้อมกัน (ตามคำสัมภาษณ์ของแม่) ก็ตาม แม่หรือผู้สอนแทนแม่ ในโครงการนี้ก็มีความถี่ของพฤติกรรมประเภทเดียวกันใกล้เคียงกัน เช่น พฤติกรรมการสอนของแม่ และพฤติกรรมสร้างเสริมความคิดริเริ่มของลูก เป็นต้น

ดังนั้นน่าจะสรุปได้ว่าพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกทุกภาคภูมิศาสตร์ มีปฏิสัมพันธ์ ที่ดีต่อกันในสถานการณ์การเรียนการสอน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ดีต่อการพัฒนาของเด็กทั้งทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ความที่โครงการนี้มุ่งหวังที่จะพัฒนาเด็กวัย 3-6 ขวบ เพราะการที่พ่อ แม่ ผู้ปกครอง และลูกมีกิจกรรมร่วมกัน ย่อมมีสัมพันธ์สภาพที่ดีต่อกัน เพราะเด็กจะมีความพร้อมในการเรียนดีกว่า การที่เด็กเรียนรู้จากผู้อื่น (Karnes 1968:174-184)

2.3 จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกกับ ภูมิหลังของแม่ พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจ และแหล่งความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในระดับต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ส่วนระดับการศึกษาของแม่นั้นไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งหากพิจารณาเหตุผลในแต่ละประเด็นตามผลการวิจัยที่พบ มีดังนี้

2.3.1 ด้านฐานะทางเศรษฐกิจนั้น มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก อาจเป็นเพราะว่าครอบครัวเป็นสภาพแวดล้อมอีกสิ่งหนึ่งของเด็ก ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ดังที่ รุ่งเรือง บุญไธยรส (ม.ป.ป.:146) กล่าวว่า หากครอบครัวมีภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจหรือมีความยากจนมาก จะทำให้มีผลเสียต่อการปฏิบัติภารกิจในด้านการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่ลูก เพราะผู้ปกครองต้องใช้เวลาในการทำมาหากิน ซึ่งสอดคล้องกับ น้อมฤดี จงพยุหะ และคณะ (2518:69); จินตนา เนียมเปีย (2521:บทคัดย่อ) และจินตนา สุทธิจินดา (2522:บทคัดย่อ) ที่พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจมีผลต่อการพัฒนาสติปัญญาในด้านความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาการทางภาษา ด้านจำนวนและความซับซ้อนของประโยค ซึ่งเด็กก่อนวัยเรียนที่บิดา มารดา ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีพัฒนาการทางภาษาคำที่พูด โดยเด็กในเมืองจะมีพัฒนาการทางภาษาคำดีกว่าเด็กในชนบท

แม่หรือผู้สอนแทนแม่ในโครงการนี้ มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำเป็นส่วนมาก ดังนั้นพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกย่อมแตกต่างกับแม่หรือผู้สอนแทนแม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจระดับอื่น ดังผลการศึกษาของ Rosen and D' Andrade (Rosen and D' Andrade 1964:562) พบว่า แม่ครอบครัวชั้นกลางฝึกให้เด็กพึ่งพาตนเองได้มากกว่าพ่อแม่ชั้นต่ำ พยายามให้เด็กประสบความสำเร็จในเรื่องต่าง ๆ โดยจะให้รางวัลและชมเชยเมื่อเด็กทำสิ่งต่าง ๆ นั้นล้มเหลว และมีระดับความกระตือรือร้นเรื่องการเรียนรู้ของลูกสูงกว่าพ่อแม่ระดับต่ำ

Bee และคนอื่น ๆ (1972:366-377) เห็นว่าแม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ แสดงพฤติกรรมทางวาจาที่ไม่ยอมรับ ไม่ให้กำลังใจหรือสนับสนุนลูก มีการใช้คำสั่งให้ลูกทำตามหรือห้ามทำสิ่งต่าง ๆ มาก ขณะที่แม่ของเด็กระดับกลางมีการพูดจาโต้ตอบกับเด็กแบบเป็นกันเอง เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมีแนวโน้มที่จะยอมรับการควบคุมและการไม่สนับสนุนให้กำลังใจของแม่ Watson และ Lindgren (Watson and Lindgren อ้างถึงใน นภาพรณี หานัฒนาลัย 2521:35) มีผลการวิจัยที่สนับสนุนว่า ในขณะที่สังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และเด็กในสภาพการณ์แก้ปัญหา พบว่า แม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ จะมีการวิพากษ์วิจารณ์และเข้มงวดกับการทำงานของเด็กมาก และมีแนวโน้มที่จะแนะนำวิธีการแก้ปัญหาให้แก่เด็กมาก ในทางตรงกันข้ามแม่ชั้นกลางจะชมเชยสนับสนุนให้เด็กเกิดกำลังใจที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้นนั้นพอจะสรุปได้ว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจแต่ละระดับมีผลต่อความมุ่งหวังเกี่ยวกับการศึกษาของลูกเป็นอย่างมากดังที่ นกมล คุ้มประวดี (2517:บทคัดย่อ) ศึกษาความ

มุ่งหวังของพ่อแม่ในเขตชนบทไทยเกี่ยวกับความมุ่งหวังทางการศึกษาของลูก พบว่าครอบครัวที่มีระดับทางเศรษฐกิจสูงจะมีความต้องการให้ลูกได้รับการศึกษาในระดับสูง คือ ชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ มีความต้องการให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับต่ำ คือ ระดับประถมศึกษา ครอบครัวที่มีอาชีพเป็นเกษตรกรส่วนใหญ่จะให้ลูกได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา

2.3.2 ด้านแหล่งความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู เด็กมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก การวิจัยนี้พบว่าแหล่งที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่แม่หรือผู้สอนแทนแม่มากที่สุดคือ บุคคล เช่น พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ เจ้าหน้าที่ ส่วนแหล่งความรู้จากหนังสือนั้นรองลงมา ซึ่งจากผลงานวิจัยของ ศิลปชัย เทศนา (2527:77) พบว่า ผู้ปกครองในเขตเทศบาลมีความต้องการความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ มากกว่าผู้ปกครองนอกเขตเทศบาล ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากเศรษฐกิจ สังคม ระดับการศึกษาและสภาพการรู้หนังสือของผู้ปกครอง เพราะพบว่า ผู้ปกครองนอกเขตเทศบาลร้อยละ 36 ที่อ่านหนังสือไม่ออก จึงอาศัยแหล่งความรู้คือ บุคคล ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด เช่น พ่อแม่ ญาติ ให้คำแนะนำ ส่วนมากจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อบางอย่างได้กลายมาเป็นธรรมเนียมของสังคมและชนชาติสังคม

จากผลการวิจัยของ จรรยา สุวรรณทัต (2529:46-53) พบว่า แหล่งความรู้ที่ปู่ ย่า ตา ยาย และบิดา มารดาของเด็ก ได้รับความรู้เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เชื่อถือมากที่สุดคือ ญาติผู้ใหญ่ รองลงมาคือแพทย์

อีกประเด็นหนึ่งที่ควรต้องพิจารณาคือ แหล่งความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ที่ผู้ปกครองได้รับมาจากสื่อมวลชนมีน้อยกว่าบุคคล ซึ่งหากมีการพัฒนาจะทำให้ผู้ปกครองมีโอกาสได้ยกระดับความคิดให้ทันความเคลื่อนไหวของสังคมภายนอก ซึ่งได้แก่การคมนาคม พื้นฐานการศึกษาของพ่อแม่ การได้รับข่าวสารต่าง ๆ หากไม่มีการเร่งรัดพัฒนาแล้ว พ่อแม่ ผู้ปกครองคงมีแต่ความรัก ความอบอุ่น ให้แก่ลูก ไม่สามารถพัฒนาสติปัญญา ทักษะอื่น ๆ ที่เหมาะแก่วัยเด็กได้ (ชิตชนก วัชรเนตร 2529:120) ฉะนั้นความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กคงมาจากบุคคล เพราะสื่อมวลชนสามารถเข้าถึงบุคคลทุกระดับการศึกษาและทุกระดับทางเศรษฐกิจ ดังนั้นเพื่อการพัฒนาคุณภาพของเด็ก จึงควรเริ่มต้นที่พ่อแม่ของเด็ก เพื่อที่จะได้มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องเหมาะสม โดยการให้ความรู้สำหรับผู้ปกครอง เพื่อนำไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ม.ป.ป.:315-318) ได้กำหนดมาตรการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนว่าต้องให้ความรู้แก่พ่อแม่

ผู้ปกครอง ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยผ่านสถานบริการสาธารณสุขของรัฐและเอกชน สื่อมวลชน และบุคลากรในท้องถิ่น เพราะให้ผู้ปกครองเหล่านั้นสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ สูงสุดกับเด็กได้จริง

2.3.3 ด้านระดับการศึกษานั้นไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่าง แม่กับลูก ซึ่งต่างจากงานวิจัยอื่นที่พบว่า ระดับการศึกษาของแม่จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็ก เช่น เพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง (2522:19) พบว่า การศึกษาของพ่อแม่มีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังของ ลูกอย่างมาก พ่อแม่มีความรู้ ป.4-ต่ำกว่า ต้องการให้ลูกเรียนหนังสือระดับต่ำ คือ ระดับภาคบังคับ เท่านั้น ส่วนพ่อแม่ตั้งแต่ ป.4 ขึ้นไป ต้องการให้ลูกได้รับการศึกษาระดับสูงทั้งสิ้น นางลักษณ์ ชวาลไพฑูย์ (2525:3) พบว่า การที่บิดา มารดาหรือผู้ปกครองเด็กมีการศึกษาระดับต่ำ อาจ ทำให้ขาดความเข้าใจบทบาทของตนเองที่มีต่อการพัฒนาเด็ก ขาดความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ สุขภาพ อนามัย การอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างถูกต้อง รวมทั้งไม่เห็นความสำคัญของเด็กอายุ 2-6 ปี มักเลี้ยง เด็กให้เติบโตตามยถากรรม เด็กจึงไม่สามารถพัฒนาตามวัย หรือเจริญเต็มที่ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ให้มีความพร้อมที่เข้าสู่วัยเรียนต่อไป Dale (Dale 1965:56 อ้างถึงใน จิรดา จิตโสภักตร์ 2529:27) พบว่าระดับการศึกษาของบิดา มารดามีความสัมพันธ์กับผลการเรียน ของนักเรียน ปัญหาทางการเรียนมักมีสาเหตุมาจากที่บ้าน และเด็กที่ประสบความสำเร็จทางการ เรียนเป็นเด็กที่บิดามารดามีการศึกษาสูง เป็นต้น

หากพิจารณาข้อมูลที่พบในการวิจัยนี้ จะเห็นว่า แม่หรือผู้สอนแทนแม่ในโครงการนี้มีการ ศึกษาระดับต่ำเป็นส่วนมาก (ร้อยละ 73) จึงทำให้การวิเคราะห์พบว่าระดับการศึกษาของแม่ที่ เป็นตัวอย่างประชากรไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. ด้านการให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองและบุคคลใกล้ชิดเด็ก

1.1 ควรทบทวนความรู้ตามโครงการสอนลูกให้ฉลาดแก่แม่หรือผู้สอนแทนแม่และ ผู้นำท้องถิ่นเพื่อให้แม่หรือผู้สอนแทนแม่ และผู้นำท้องถิ่นได้เข้าใจเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เทคนิค การถ่ายทอดและเอกสารต่าง ๆ และมีความมั่นใจในการถ่ายทอดความรู้มากยิ่งขึ้น

1.2 ควรจัดการอบรมเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่บุคคลในครอบครัวของเด็ก วัย 3-6 ขวบทุกคน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจตรงกันและสามารถนำสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม กับวัยเด็กยิ่งขึ้น

1.3 ควรมีการส่งเสริม การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดย สื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ ให้ทั่วถึงในทุกท้องถิ่น เพื่อให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง และบุคคลที่ใกล้ชิดเด็ก วัย 3-6 ขวบ ได้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองต่อการพัฒนาเด็ก

2. ด้านการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต

2.1 ผู้เก็บข้อมูลควรมีความสามารถในการพูดภาษาถิ่นได้ เพื่อความรวดเร็ว และแม่นยำในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ผู้เก็บข้อมูลควรมีเวลาอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนที่เป็นแหล่งข้อมูลนั้นให้นานกว่า เดิม ซึ่งหากเป็นไปได้ควรรู้ชีวิตในชุมชนนั้นประมาณ 1-2 เดือน เพื่อจะได้ข้อมูลที่ เป็นจริงมากกว่าการจำกัดเวลาและต้องมีการนัดหมายแม่หรือผู้สอนแทนแม่สอนให้ดู และนอกจากนั้นผู้เก็บข้อมูล อาจจะช่วยแนะนำการอบรมเลี้ยงดู การใช้สื่อพื้นบ้านประกอบการสอนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ซึ่งนำมาสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เก็บข้อมูลกับชุมชนในท้องถิ่นนั้น

2.3 ผู้เก็บข้อมูลควรมีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย เพื่อการปฏิบัติ ตนให้ถูกต้องเหมาะสม

3. ด้านนโยบายการพัฒนาเด็ก

ปัจจุบันมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนให้ความสนใจเรื่อง การให้ ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองกันมาก การดำเนินงานมีหลายรูปแบบ ซึ่งหากร่วมมือดำเนินการให้ ประสานสอดคล้องกันในทุกพื้นที่อย่างทั่วถึงแล้ว จะทำให้เด็กทุกคนได้รับการพัฒนาในทิศทางเดียวกัน

4. ด้านการนำข้อมูลเพื่อวิจัยต่อไป

4.1 ควรศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกในสถานการณปกติ

4.2 ควรมีการวิจัยพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก หรือปู่ย่าตายายกับหลาน ในสถานการณการสอนเช่น แม่สอนลูกบ้าง ในทุกภาคภูมิศาสตร์

4.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก กลุ่มในเมือง กับกลุ่มในชนบทที่ไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายของยูนิเซฟ ในทุกภาคภูมิศาสตร์

4.4 ควรศึกษาความสัมพันธ์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกกับตัวแปรเกี่ยวกับ ลูกเช่น เพศ ลำดับการเกิด ในทุกภาคภูมิศาสตร์

4.5 ควรศึกษารูปแบบ วิธีการให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่เหมาะสมกับพ่อ แม่ ผู้ปกครองที่มีความรู้ น้อย

4.6 ควรศึกษาวิวัฒนาการการอบรมเลี้ยงดูเด็กในชนบทและในเมือง ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงยุคปัจจุบัน

4.7 ควรศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของแม่ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของลูกมากที่สุด

4.8 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก กับระดับการศึกษาของแม่

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้สอนหลังจากการสังเกตการสอน

1. แม่คิดว่าตนเองเป็นครู ลูกเป็นนักเรียนเสมอ
2. แม่ยินดีร่วมมือกับโครงการ เพราะอยากให้ลูกฉลาด ไม่อยากให้ลูกท้อ
3. แม่เลี้ยงแบบวิธีสอนจากผู้นำหมู่บ้านมากที่สุด
4. แม่ให้เพื่อน ๆ สอนให้ลูกก่อน เพราะไม่มั่นใจในตัวเอง
5. แม่ขอผู้ใหญ่บ้านอธิบายเพิ่มเติม จึงกล้าสอนลูก เพราะอ่านหนังสือไม่ค่อยได้
6. เด็ก ๆ สนใจจะดูหนังสืออยู่เรื่อย ต้องเก็บหนังสือเพราะกลัวขาดและสกปรก
7. ช่วยกันสอนกับพ่อของเด็ก
8. โครงการนี้ทำให้พ่อแม่ฉลาดด้วย
9. อยากได้หนังสืออีก เมื่อสอนจบแล้ว
10. เด็ก ๆ ชอบบรรยายสีรูปภาพ จึงอยากได้อุปกรณ์เพิ่มมาก ๆ
11. เพื่อน ๆ ที่ไม่อยู่ในโครงการอยากได้หนังสือสอนลูกบ้าง
12. เด็ก ๆ เลียนแบบแม่ โดยสอนเพื่อน ๆ ของเขา
13. อยากให้ครูที่ศูนย์เด็ก ๆ สอนแทนเรา
14. ครู (ผู้วิจัย) แนะนำเราเข้าใจว่าคนอื่น อยากให้ครูมาสอนพวกเรา
15. พี่ ๆ อยากได้หนังสือเหมือนน้อง หากมีหนังสือให้พี่สอนน้องก็จะดี
16. อยากให้มีกิจกรรมอีก เพราะอยากได้ความรู้ที่จะสอนลูก

ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงโครงการสอนลูกให้ฉลาดให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น